
Innovatie in de land- en tuinbouw 2014

R.W. van der Meer en M.A. van Galen

Innovatie in de land- en tuinbouw 2014

R.W. van der Meer en M.A. van Galen

Dit onderzoek is uitgevoerd door LEI Wageningen UR in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken, in het kader van Wettelijke Onderzoekstaak onderzoeksthema 'Economische Informatievoorziening' (projectnummer WoT-06-001-005)

LEI Wageningen UR
Wageningen, november 2015

RAPPORT
LEI 2015-140
ISBN 978-90-8615-723-5

Van der Meer, R.W. en M.A. van Galen, 2015. *Innovatie in de land- en tuinbouw 2014*. Wageningen, LEI Wageningen UR (University & Research centre), LEI Report 2015-140. 18 blz.; 8 fig.; 1 tab.; 4 ref.

Het percentage vernieuwende bedrijven (innovatoren en volgers) in de land- en tuinbouw was in 2013 ruim 14%. Dit is ongeveer gelijk aan het jaar ervoor. Daarmee is de doelstelling van het ministerie van Economische Zaken van 15% vernieuwende bedrijven in 2013 net niet gehaald. In de melkveehouderij nam het aandeel vernieuwers het sterkst toe. Dit blijkt uit de Innovatiemonitor, onderdeel van het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR.

Trefwoorden: innovatie, vernieuwing, volgers, Bedrijveninformatienet

Dit rapport is gratis te downloaden in het E-depot <http://edepot.wur.nl> of op www.wageningenUR.nl/lei (onder LEI publicaties).

© 2015 LEI Wageningen UR

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E informatie.lei@wur.nl, www.wageningenUR.nl/lei. LEI is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

LEI hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2015

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Het LEI aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

LEI 2015-140 | Projectcode 2282200096

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

	Samenvatting	5
	S.1 Belangrijkste conclusies	5
	S. 2 Methode	5
1	Inleiding	7
	1.1 Doel van de innovatiemonitor	7
	1.2 Definities	7
2	Resultaten	8
	2.1 Stabilisatie aandeel vernieuwers	8
	2.2 Kleinere verschillen tussen sectoren	9
	2.3 Vernieuwing is veelal procesvernieuwing	10
	2.4 Niet-vernieuwers blijven vaak achter	11
	2.5 Organisatorische vernieuwingen beperkt	12
	2.6 Innovatoren en vroege volgers realiseerden een hoger inkomen	13
	2.7 Adviesbureaus belangrijkste samenwerkingspartner	14
	2.8 Landbouwer neemt het initiatief	15
	2.9 Subsidies en fiscale regelingen voor innovaties	16
3	Conclusies	17
	Literatuur en websites	18

Samenvatting

S.1 Belangrijkste conclusies

Het aandeel vernieuwende land- en tuinbouwbedrijven bedroeg in 2013 14%. Dit betekent dat de doelstelling van het ministerie van Economische Zaken van 15% net niet gehaald is. Een aandeel van 14% betekent een stabilisatie ten opzichte van 2012. In de akkerbouw, melkveehouderij en varkenshouderij nam het aandeel vernieuwers toe ten opzichte van 2012. Het aandeel bedrijven dat een vernieuwing doorvoerde die nieuw is voor de sector (innovatoren) bedroeg ongeveer 2%. De doorgevoerde vernieuwingen hebben meestal betrekking op het productieproces, bijvoorbeeld GPS-gestuurde apparatuur in de akkerbouw of nieuwe voer- of melkinstallaties in de melkveehouderij. In de glastuinbouw vinden de meeste productinnovaties plaats. Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van nieuwe rassen bloemen en planten. Bedrijven die in 2013 tot de groep innovatoren of vroege volgers behoorden, behoorden in de jaren daarvoor ook relatief vaak tot deze groep. Ook zijn de bedrijven uit deze groep gemiddeld groter van omvang en realiseren ze een hoger inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid.

S. 2 Methode

Deze resultaten blijken uit de Innovatiemonitor, een jaarlijkse monitoring van het innovatiegedrag in de land- en tuinbouw. In de beleidsbegroting is een indicator opgenomen over het percentage innovatieve bedrijven. Deze indicator dient jaarlijks opgeleverd te worden. Door de monitoring kan deze indicator worden vastgesteld. De Innovatiemonitor is een enquête onder 1.100 bedrijven uit het Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR. De enquête wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van EZ door het Centrum voor Economische Informatievoorziening dat is ondergebracht bij LEI Wageningen UR.

---

1 Inleiding

1.1 Doel van de innovatiemonitor

De Innovatiemonitor wordt door het Centrum voor Economische Informatievoorziening (CEI) dat is ondergebracht bij LEI Wageningen UR uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken. Het ministerie van EZ voert beleid om innovaties in de agrarische sector te bevorderen en streeft een doelstelling na van jaarlijks 15% vernieuwende bedrijven (zie [begrotingstekst EZ](#)). Vernieuwende bedrijven zijn innovatieve bedrijven en vroege of late volgers (zie 1.2 voor definities).

De Innovatiemonitor bestaat uit een jaarlijkse enquête onder land- en tuinbouwbedrijven. In 2014 hebben in totaal 1.100 bedrijven deelgenomen aan de enquête. De bedrijven die zijn ondervraagd, zijn deelnemers van het Bedrijveninformatienet van het LEI. Hierdoor is naast de resultaten van de enquête veel meer bekend van deze bedrijven, bijvoorbeeld op het gebied van financiën en structuur van het bedrijf.

De vragen uit de enquête 2014 hebben betrekking op het jaar 2013 (zie voor meer achtergronden, zie Van Galen en Ge, 2009). Indien mogelijk zijn er uitsplitsingen gemaakt naar sectoren of groepen binnen sectoren. De mogelijkheden hiervoor zijn afhankelijk van het aantal respondenten per deelsector. In deze notitie worden de uitkomsten van de Innovatiemonitor toegelicht. Een deel van de rapportage beschrijft langjarige trends. Dit is mogelijk omdat een aantal vragen elk jaar is opgenomen in de enquête. Daarnaast zijn er vragen die eenmalig voorkomen of om de paar jaar worden opgenomen. De vragenlijst wordt samengesteld in overleg met de opdrachtgever.

1.2 Definities

Met innovatie wordt hier in de eerste plaats bedoeld het doorvoeren van belangrijke technische vernieuwingen op het bedrijf. Dit kunnen vernieuwingen zijn op het gebied van nieuwe of verbeterde producten (productinnovatie) of vernieuwingen in de wijze waarop de producten worden geproduceerd (procesinnovatie). Het bedrijf dat als eerste in de sector een bepaalde vernieuwing heeft doorgevoerd, wordt een 'innovator' genoemd. Van een innovatie kan de gehele sector profiteren als de innovatie ook wordt overgenomen door andere bedrijven. De bedrijven die vrij snel na de innovator de vernieuwing doorvoeren worden 'vroege volgers' genoemd (bij de eerste 25% bedrijven die een procesinnovatie doorvoert en of een bedrijf dat een productvernieuwing doorvoert, maar dat niet als eerste doet). De bedrijven die wat langer de kat uit de boom hebben gekeken, zijn de 'late volgers'. Samen vormen de innovatoren, vroege volgers en late volgers de groep vernieuwers. De niet-vernieuwers zijn de bedrijven die in het betreffende jaar geen belangrijke technische vernieuwingen hebben doorgevoerd. Overigens kan het zijn dat een niet-vernieuwer een jaar eerder nog een innovator was, omdat toen wel een innovatie werd doorgevoerd (zie ook: Van der Meer en Van Galen, 2013).

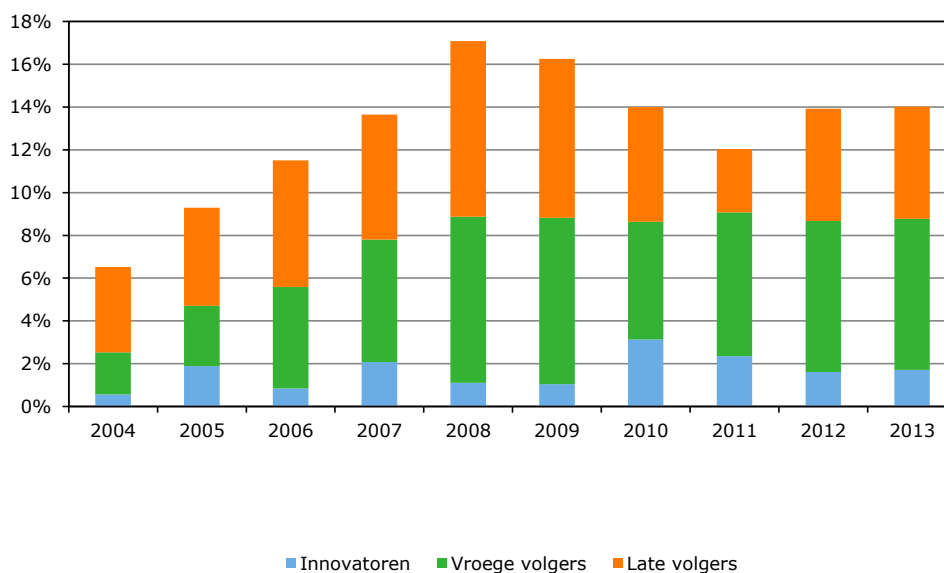

2 Resultaten

2.1 Stabilisatie aandeel vernieuwers

In 2013 werd er in de land- en tuinbouw ongeveer door evenveel bedrijven (procentueel) vernieuwd als het jaar ervoor. Het aandeel innovatieve bedrijven bedroeg in 2013, 1,7% (ruim 700 bedrijven). De meeste vernieuwers zijn vroege of late volgers. In 2013 was dit 12,5% van de land- en tuinbouwbedrijven. De groep vroege volgers beslaat 6,7% (bijna 3.000 bedrijven) van de land- en tuinbouwbedrijven. De groep late volgers bestaat uit 5,8% (ongeveer 2.500 bedrijven) van de land- en tuinbouwbedrijven.

In de jaren tot en met 2008 nam het aandeel vernieuwers in de land- en tuinbouw toe. In de periode 2008-2011 daalde het aandeel vernieuwers. Dit lijkt duidelijk verband te houden met de economische crisis. De laatste twee jaar is de dalende trend gestopt.

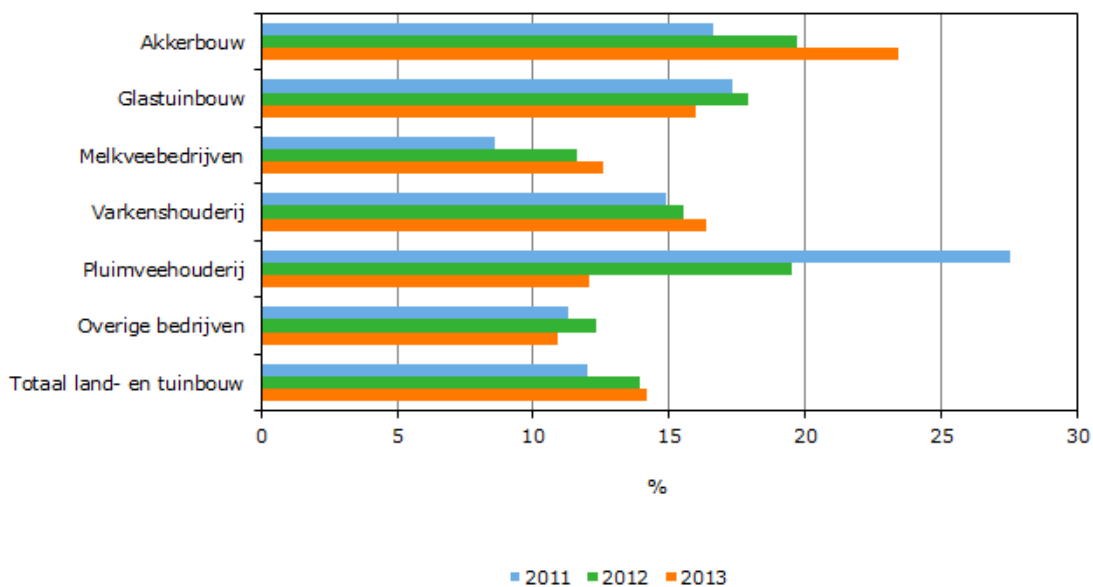
Figuur 1 Bedrijven met een product- en of procesvernieuwing (%), 2004-2013

Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.2 Kleinere verschillen tussen sectoren

Het aandeel vernieuwende bedrijven in de akkerbouwsector nam in 2013 verder toe. Dit was mede mogelijk doordat er in het jaar 2012 gemiddeld genomen een goed inkomen werd behaald. De vernieuwingen hadden meestal betrekking op GPS-gestuurde machines. Ook de aanschaf van zonnepanelen komt veel voor. Ook in melkveehouderij steeg het aandeel vernieuwende bedrijven. Er werd geïnvesteerd in uitbreiding van bestaande stallen of nieuwbouw van stallen. Ook in verdere mechanisering zoals voer-, melk- of mestrobots. Mogelijk anticipeerden de melkveehouders in 2013 op de afschaffing van het melkquotum op 1 april 2015 waardoor uitbreiding van de productie mogelijk is.

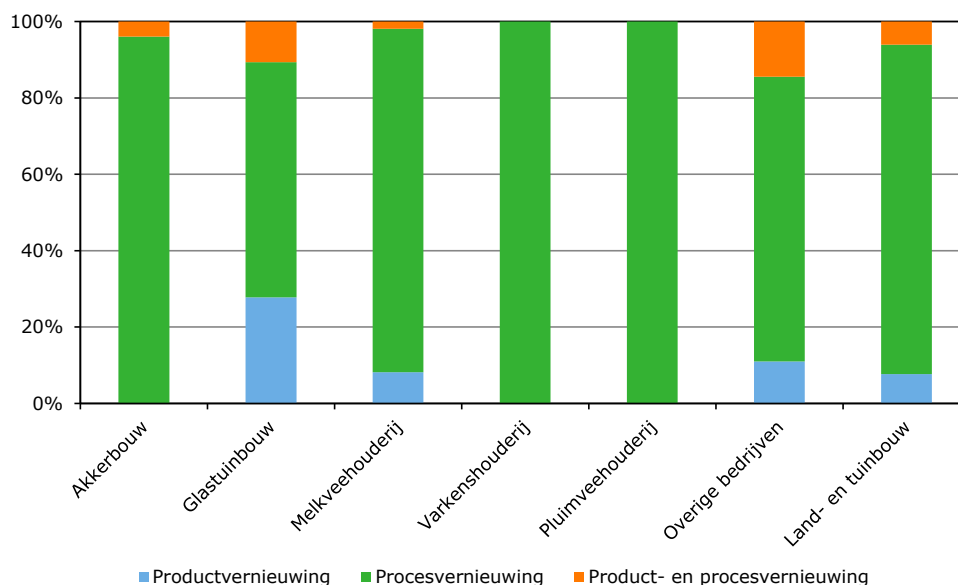
In de pluimveehouderij is het aandeel vernieuwers sterk gedaald. Dit heeft te maken met het feit dat veel bedrijven de afgelopen jaren al veel geïnvesteerd hebben in nieuwe stalsystemen. Ook in de glastuinbouw was 2013 een slecht jaar voor vernieuwing. Na jaren met relatief veel vernieuwing in de glastuinbouw, is het aandeel vernieuwende bedrijven in 2013 sterk gedaald. De gemiddelde investeringen per bedrijf in de glastuinbouw lopen al vanaf 2011 flink terug. Dit hangt samen met de tegenvallende financiële resultaten van de afgelopen jaren.

Figuur 2 Vernieuwers per sector (%), in 2011, 2012 en 2013
Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.3 Vernieuwing is veelal procesvernieuwing

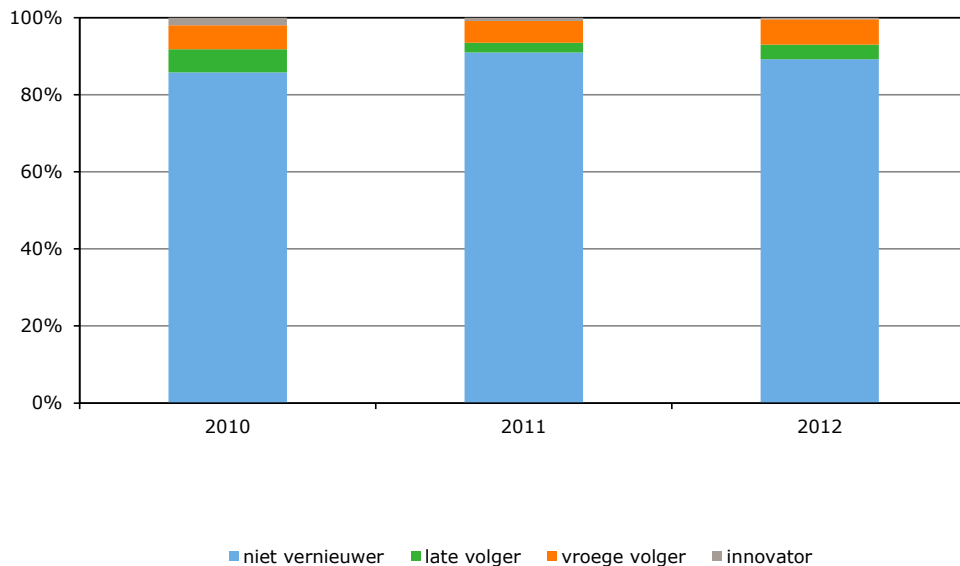
In Figuur 3 zijn de vernieuwingen die bedrijven in 2013 doorvoerden, uitgesplitst naar proces- en productvernieuwingen. Hieruit blijkt duidelijk dat het overgrote deel van de vernieuwingen procesvernieuwing betreft. Dit zijn bijvoorbeeld nieuwe stallen of nieuwe machines en werktuigen. In de glastuinbouw vindt de meeste productvernieuwing plaats. Tuinders proberen zich te onderscheiden met nieuwe rassen en variëteiten of nieuwe marktconcepten. Voorbeelden van productvernieuwing in de melkveehouderij zijn het zelf maken van kwarak op het bedrijf of het ontwikkelen van (of aansluiten bij) een tussensegment melk tussen biologisch en gangbaar. Op 6% van de land- en tuinbouwbedrijven was er een combinatie van product- en procesinnovatie. Dit kan bijvoorbeeld een productvernieuwing zijn die gevolgen heeft voor het productieproces, waardoor er ook procesvernieuwing heeft plaatsgevonden. Maar het is ook mogelijk dat er los van elkaar een vernieuwing is doorgevoerd in het proces en in een product.

Figuur 3 Product- en procesvernieuwing naar sector, 2013
Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.4 Niet-vernieuwers blijven vaak achter

In de inleiding is gesteld dat een bedrijf dat in het ene jaar tot de groep niet vernieuwers hoort, kan in het volgende jaar een innovator zijn. Of dat ook voorkomt, wordt duidelijk in onderstaande analyse. Uit de dataset zijn de niet vernieuwers van 2013 geselecteerd die ook in de jaren 2010 tot en met 2012 aan de innovatie enquête hebben deelgenomen. In de figuur is weergegeven tot welke groep deze bedrijven behoorden in de jaren 2010-2012. Het blijkt dat het overgrote deel van de niet-vernieuwers in de andere jaren ook tot de niet-vernieuwers behoorden. Van de niet-vernieuwers in 2013 was 90% ook een niet-vernieuwer in 2012. Ongeveer driekwart van de niet vernieuwers in 2013, voerde in geen van de jaren 2010 tot en met 2012 een vernieuwing door (niet weergegeven in de figuur). De niet-vernieuwers zijn kleiner dan gemiddeld, gemeten in Standaardopbrengst. Als een bedrijf in de groep niet-vernieuwers valt, betekent dit nog niet dat er niet geïnvesteerd is door dat bedrijf. Investerings ter vervanging van productiemiddelen door nieuwe productiemiddelen die verder grotendeels gelijk zijn aan de oude, vallen niet onder de vernieuwingen zoals gedefinieerd in de Innovatie-enquête. Het komt wel voor dat een niet-vernieuwer in 2013 een innovator was in de jaren ervoor. Het aandeel bedrijven waarvoor dat geldt is beperkt. Andersom is het ook het geval dat bedrijven die in 2013 tot de groep innovatoren of vroege volgers behoorden, in de jaren ervoor ook vaker tot de groep vernieuwers behoorden.

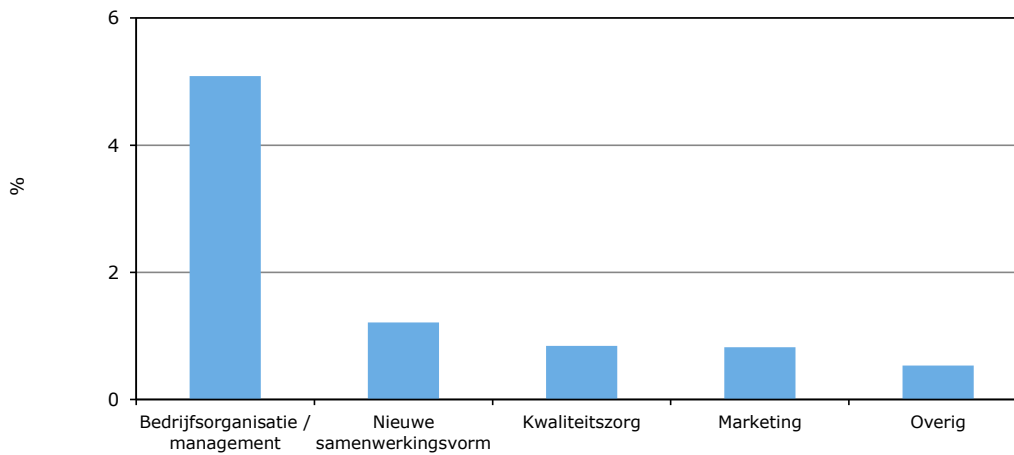

Figuur 4 Niet vernieuwers uit 2013, naar mate van vernieuwing in 2010-2012

Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.5 Organisatorische vernieuwingen beperkt

Organisatorische, juridische of marketinginnovaties komen relatief weinig voor in de land- en tuinbouw. Deze vernieuwingen vallen niet onder de innovaties die zijn gerapporteerd in hoofdstuk 2. Bij elkaar werd in 2013 op 7% van de bedrijven een organisatorische of marketing vernieuwing doorgevoerd. In de meeste gevallen betrof het een vernieuwing in de organisatorische sfeer. Vaak heeft het te maken met maten die toetreden tot een maatschap. Een dergelijke vernieuwing is niet direct als heel innovatief aan te merken, maar kan wel grote invloed hebben op het functioneren van het bedrijf. Ook veranderingen in de rechtsvorm komen relatief vaak voor; bijvoorbeeld omzetting naar een bv of vof. Dit wordt meestal gedaan met het oog op de aansprakelijkheid bij eventuele schulden.

Figuur 5 Aandeel bedrijven met een organisatorische, juridische of marketing vernieuwing in 2013

Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.6 Innovatoren en vroege volgers realiseerden een hoger inkomen

Bedrijven die vernieuwen doen dat meestal niet elk jaar. Daarom is er een vergelijking gemaakt tussen de groep bedrijven die in minstens één van de jaren 2011, 2012 of 2013 innovatief was of een vroege volger en de groep late volgers en niet vernieuwers (achterblijvers). Uit de resultaten blijkt dat de groep innovatoren en vroege volgers in alle onderscheiden sectoren gemiddeld een hoger inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid (oaje)wisten te realiseren dan de achterblijvers. Er blijkt nauwelijks verschil in leeftijd van de ondernemers te zijn tussen de groep innovatoren/vroege volgers en achterblijvers. Wel blijkt dat de bedrijven van innovatoren/vroege volgers gemiddeld groter in omvang zijn (gemeten in euro Standaardopbrengst). De verschillen zijn het grootst in de akkerbouw en de glastuinbouw.

Tabel 1

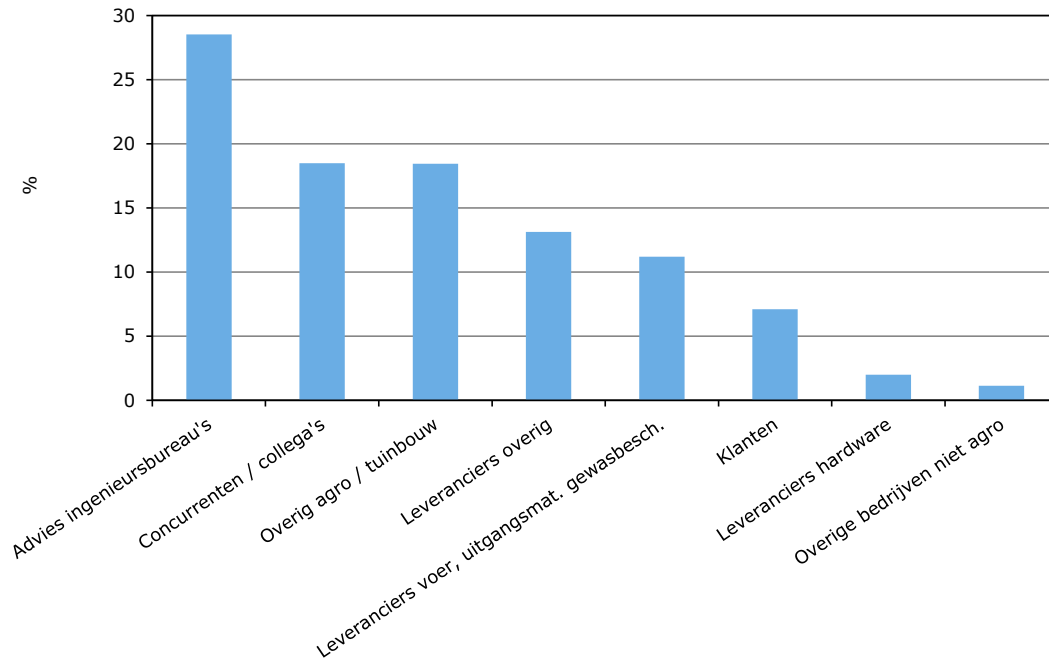
Inkomen uit bedrijf en bedrijfsomvang (2013) van innovatoren/vroege volgers (in de jaren 2011, 2012 of 2013) en achterblijvers naar sector

		SO (x 1.000 euro)	Inkomen uit bedrijf / oaje (euro)
Akkerbouw	achterblijvers	174	52.800
	innovator/vroege volger	247	77.700
Glastuinbouw	achterblijvers	1.082	52.700
	innovator/vroege volger	2.263	90.500
Melkveehouderij	achterblijvers	337	41.600
	innovator/vroege volger	416	43.300
Varkenshouderij	achterblijvers	599	39.900
	innovator/vroege volger	991	43.900
Pluimveehouderij	achterblijvers	920	-28.300
	innovator/vroege volger	1.007	-19.100

Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.7 Adviesbureaus belangrijkste samenwerkingspartner

In vernieuwingsprojecten wordt op land- en tuinbouwbedrijven vooral samengewerkt met advies- of ingenieursbureaus. Bijna 30% van de bedrijven die samenwerkt in vernieuwingsprojecten, doen dat met advies- of ingenieursbureaus. Ook concurrenten/collega's en 'overige bedrijven uit agro of tuinbouwsector' worden vaak genoemd als samenwerkingspartners. Klanten worden beduidend minder vaak genoemd. Met leveranciers van hardware en bedrijven buiten de agrosector wordt nauwelijks samengewerkt.

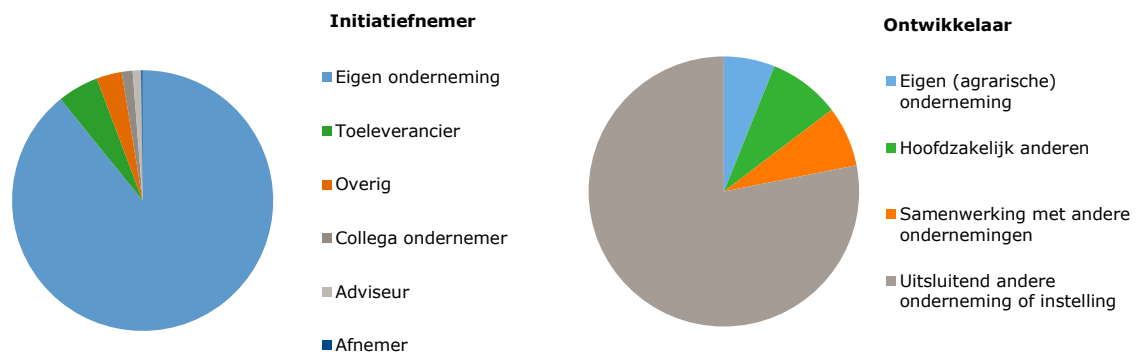
Figuur 6 Verdeling (%) samenwerkingspartners in vernieuwingsprojecten, in 2013

Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.8 Landbouwer neemt het initiatief

Onderstaande figuren laten de initiatiefnemer en de ontwikkelaar van de door de landbouwbedrijven uitgevoerde innovaties of vernieuwingen zien. Het initiatief tot een vernieuwing wordt voor het overgrote deel genomen door het primaire land- en tuinbouwbedrijf. Toeleveranciers stimuleren de ondernemers daarnaast ook om te innoveren. De reden hiervoor is dat de toeleveranciers nieuwe producten ontwikkelen die ze afzetten bij de primaire bedrijven.

De uitvoering van een innovatie ligt voornamelijk buiten het primaire landbouw bedrijf. In ruim driekwart van de innovaties of vernieuwingen gaat de ontwikkeling buiten het primaire bedrijf om. In ongeveer 5% van de gevallen ontwikkelt de agrarisch ondernemer zelf een innovatie. In veel gevallen gaat het hier om de ontwikkeling van nieuwe soorten of variëteiten bij sierteeltgewassen of groenten. Ook het zelf ontwikkelen van machines of de aanpassing van bestaande machines komt voor.

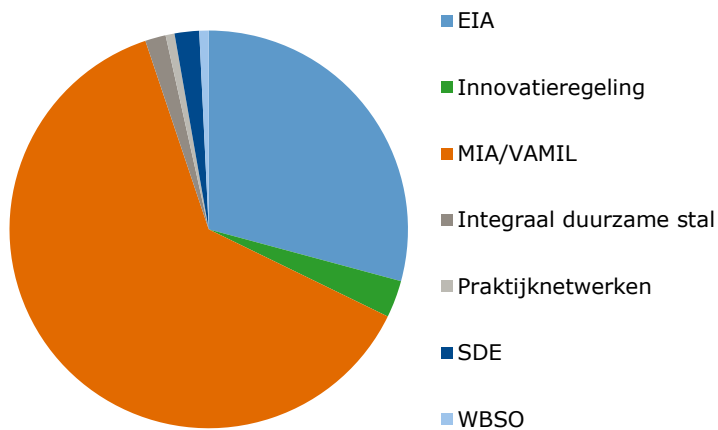

Figuur 7 *Initiatiefnemers en ontwikkelaars van innovaties, 2013*
Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

2.9 Subsidies en fiscale regelingen voor innovaties

In de Innovatie-enquête was een vraag opgenomen over subsidies/regelingen die ondernemers kunnen aanvragen bij innovaties. In totaal waren 10 subsidies/regelingen opgenomen in de vragenlijst (zie Bijlage 1). Onderstaande figuur geeft weer van welke subsidies of regelingen innovatieve ondernemers gebruik hebben gemaakt. Van de bedrijven die een subsidie of fiscale regeling hebben gekregen, betrof dit in 2/3 van de gevallen de MIA/VAMIL (Milieu Investeringsaftrek en Willekeurige afschrijving milieu-investeringen). Dit is een fiscale regeling met betrekking tot milieu-investeringen in duurzame productiemiddelen die op de milieulijst staan. Voorbeelden hiervan zijn groen label kassen, duurzame stallen, GPS-apparatuur voor precisielandbouw, driftbeperkende spuitsystemen. Ook de EIA (Energie Investeringsaftrek) is een fiscale regeling. Deze kan worden toegepast bij investeringen in energie besparende maatregelen van de energielijst. Geconcludeerd kan worden dat er voornamelijk gebruik wordt gemaakt van fiscale regelingen en minder van subsidiemaatregelen. Dit is uiteraard ook het gevolg van het feit dat de subsidies veel specifiek gericht zijn op bepaalde typen bedrijven of bepaalde typen innovaties.

Figuur 8 Aandeel (%) in toegekende subsidies en fiscale regelingen voor innovaties
Bron: Bedrijveninformatienet, LEI Wageningen UR; Innovatie-enquête.

---

3 Conclusies

De LEI Wageningen UR studie naar de aard en omvang van vernieuwende bedrijven (innovatoren en volgers) in de Nederlandse land- en tuinbouw leidt tot een aantal conclusies:

- Het aandeel vernieuwers (innovatoren en volgers) in de land- en tuinbouw in 2013 is gelijk aan het aandeel in 2012. Tot de innovatoren kan 1,7% van de bedrijven worden gerekend (hoofdstuk 2.1).
- In de akkerbouw steeg het aandeel vernieuwende bedrijven. Vernieuwing in de melkveehouderij nam toe in 2013, mogelijk het gevolg van het wegvallen van het melkquotum per 1 april 2015. In de glastuinbouw daalde het aandeel vernieuwers. In de glastuinbouw lopen de investeringen al jaren terug (hoofdstuk 2.2).
- Ruim 80% van de vernieuwingen had betrekking op procesvernieuwing. Voorbeelden hiervan zijn nieuwe stallen of machines. Productvernieuwing komt in de glastuinbouw voor. Een voorbeeld is de teelt van nieuwe variëteiten (hoofdstuk 2.3).
- Het merendeel van de niet-vernieuwers in 2013, voerde ook in de jaren 2010-2012 geen technische vernieuwing door (hoofdstuk 2.4).
- Op 7% van de bedrijven vond een organisatorische vernieuwing plaats. Vaak betreft het toe- of uittreding van maten in een maatschap of wijziging van de rechtsvorm (hoofdstuk 2.5).
- Bedrijven die vernieuwen zijn vaak groter van omvang en realiseren een hoger inkomen dan niet vernieuwers (hoofdstuk 2.6).
- In samenwerkingsprojecten zijn advies- en ingenieursbureaus de belangrijkste samenwerkingspartners. Bij innovaties nemen landbouwers meestal het initiatief. De uitvoering ligt overwegend buiten het primaire bedrijf (hoofdstuk 2.7 en 2.8).
- Voor financiële ondersteuning bij innovaties worden vaker fiscale regelingen gebruikt (MIA / VAMIL of EIA) dan subsidies. Fiscale regelingen zijn voor een bredere doelgroep en voor meerdere typen innovaties beschikbaar dan subsidies (hoofdstuk 2.9).

Literatuur en websites

Galen, M. van, en L. Ge (2009). *Innovatiemonitor 2008; Vernieuwing in de land- en tuinbouw ontcijferd*. LEI rapport 2009-027. LEI Wageningen UR, Den Haag, maart 2009.

Meer, van der, R.W. en M.A. van Galen (2013). *Innovatie in de land- en tuinbouw 2012*. Rapport 13-079. LEI Wageningen UR, Den Haag, december 2013.

Peet, van der, G.F.V., R.W. van der Meer, H.B. van der Veen, H. Docters van Leeuwen en S.R.M. van Wageningen – Lucardie (2015). *Monitoring integraal duurzame stallen. Peildatum 1 januari 2015*. Wageningen UR Livestock Research, mei 2015.

Rijksbegroting (2013) http://www.rijksbegroting.nl/2013/voorbereiding/begroting,kst173862_12.html

---

Bijlage 1   Regelingen ter bevordering van innovaties opgenomen in de enquête

- EIA, Energie Investeringsaftrek: fiscale regeling die investeringen in energiebesparende maatregelen bevordert.
- MIA Milieu Investeringsaftrek, en VAMIL Willekeurige afschrijving milieu-investeringen: Fiscale maatregelen die investeringen in duurzame productiemiddelen bevorderen die op de milieulijst staan.
- Subsidie Integraal duurzame stallen. Onder integraal duurzame stallen worden verstaan stal- en houderijsystemen waarin verschillende duurzaamheidskenmerken in onderlinge samenhang zijn verbeterd ten opzichte van de regulier toegepaste stallen of systemen. Het gaat om stallen en houderijsystemen, die het dierenwelzijn verbeteren door het toepassen van maatregelen die verder gaan dan de wettelijke welzijnsnormen en die tegelijkertijd tenminste voldoen aan diverse andere maatschappelijke randvoorwaarden en wettelijke eisen op het gebied van milieu, diergezondheid, arbeidsomstandigheden, landschappelijke inpassing (Van der Peet *et al.*, 2015).
- Regeling praktijknetwerken: subsidies voor groepen ondernemers die onderling of samen met het MKB werken aan innovatieve ideeën en ontwikkelingen.
- SDE, Stimulering duurzame energie: subsidieregeling bedoelt voor bedrijven die hernieuwbare energie (gaan) produceren.
- WBSO, Wet bevorderen speur- en ontwikkelingswerk: subsidie op loonkosten die kunnen worden toegerekend aan de tijd die personen in dienst van een onderneming bezig zijn met innovaties.
- Garantstelling landbouw: garantstelling door overheid voor leningen die landbouwbedrijven aangaan bij banken.
- RDA, Research and Development Aftrek: fiscale regeling ter bevordering van het doen van onderzoek.
- MEI, Marktintroducties energie-innovaties; subsidie voor glastuinbouwbedrijven die investeren in innovatieve energiesystemen.

Meer informatie over bovenstaande regelingen is te vinden op de website RVO.nl

---

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

Rapport
LEI 2015-140
ISBN 978-90-8615-723-5

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

REPORT
LEI 2015-140
ISBN XXXX

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation van de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
